

Білецька М.В.

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри оркестрових інструментів
і музичного мистецтва естради
Мелітопольського державного педагогічного
університету імені Богдана Хмельницького

**ВІТЧИЗНЯНЕ СКРИПКОВЕ ВИКОНАВСТВО XX СТОЛІТТЯ:
ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

В статті розкривається історико-педагогічний аспект вітчизняного скрипкового виконавства XX століття.

Ключові слова / Keywords: скрипкове виконавство / violin music, музична педагогіка / music pedagogy, виконавська школа / performance school, виконавська інтерпретація / musical interpretation.

На зламі XX та XXI століть виникає потреба в узагальненні досягнень сучасного скрипкового виконавства, яке виходить на якісно новий рівень, що в свою чергу неможливо без якісного аналізу досягнень минулого у вітчизняному музичному виконавстві.

Вітчизняне скрипкове виконавство на початку XX століття є складним родовим утворенням музичного мистецтва, невід'ємною складовою всесвітньої музичної культури (виконавського процесу взагалі) та феноменом, що виявляє індивідуальні риси, національна специфіка якого тісно пов'язана з історичними умовами формування та розвитку виконавської практики, впливом яскравих особистостей та теоретичних досліджень змісту виконавського мистецтва.

Проблема музичного виконавства, зокрема скрипкового – в центрі уваги сучасної наукової думки. Пріоритетними напрямками сучасного музикознавства є: історія, теорія і практика виконавського мистецтва та інструментарію; культурологічні проблеми композиторської і виконавської творчості; інтерпретаційні аспекти музичного виконавства; композиторське

стилеутворення, як передумова виконавської інтерпретації; семантика музичного твору; сучасні проблеми музичної педагогіки тощо.

Однією з найбільш *актуальних проблем* є вивчення виконавської школи як феномена національної культури, що в свою чергу репрезентує її своєрідність через художньо-стильовий матеріал композиторської школи.

Виконавська школа як предмет теоретичного дослідження стала актуальною в останнє десятиріччя ХХ ст., що пов'язано з багатьма причинами. Серед них – розгляд школи як регулятора виконавського процесу у двох основних вимірах: творчості музиканта-виконавця і творчого досвіду педагога, який його навчає.

З наукових доробок, що безпосередньо розглядають питання музично-виконавської процесу і змістовно висвітлюють проблеми досвіду, необхідно відзначити праці Белікової В.В., Гінзбурга Г.М., Григор'єва В.Ю., Мільштейна Я.І., Раппопорта С.Х. та інших. Проблемам вивчення сутності музичного твору і його інтерпретації присвячені праці Бенюмова М.І, Гуревич Л.П., Гуренка Є.Г., Ільченка О.О., Корихалової Н.Н., Котляревської О.І., Лисенко О.В, Малишева І., Медушевського В.В., Москаленка В.Г., Назайкінського Є.В., Скрєбкової-Філатової М.С., Сохора А.Н., Чернявської М.Н. та інших.

Психологічні особливості музично-виконавської діяльності розглядаються у працях Бочкар'єва Л.Л., Єркіної Є.Б., Заболоцького Ю.М., Корженевського А.І., Ратнікова В.Г., Самітова В.З., Цагареллі Ю.О., Юника Д.Г. та інших. Теоретичним основам майстерності музиканта-інструменталіста присвячені праці Бая Ю.М., Берлянчика М.М., Гутнікова Б., Давидова М.А., Кузьоміної Л., Сраджева В.П., Талалая Б.В., Шульпякова О.Ф. та інших.

Особливості музично-виконавського процесу висвітлені у працях Могілевської І.М., Падалки Г.М., Прушковської Н.Н., Рудницької О.П., Чернявської І.Ф. та інші.

На думку І.Скорик, «виконавська школа – це жива передача виконавських традицій та їх розвиток; сукупність основних принципів, що зберігають свою якість на всіх етапах історичного розвитку; наявність професійного авторитету, який заключає у собі концепцію школи; в школах формується виконавська техніка (прийоми гри). Виконавські школи вивчаються згідно виконавської практики та теоретичних праць педагогів» [1, с.34].

Серед перших представників скрипкової школи Петербурзької консерваторії відомий виконавець і педагог Леопольд Семенович Ауер (1845-1930), учень великого угорського скрипаля, диригента, композитора та педагога І.Іоахіма (1831-1907). Л.Ауер став засновником російської скрипкової школи, яка згодом зробила величезний вплив на розвиток скрипкового мистецтва в усьому світі. Всесвітньою славою користуються імена його учнів Я.Хейфеца, М.Полякіна, Е.Цимбаліста, Н.Мільштейна. Майже на всіх міжнародних конкурсах, котрі проводилися з 30-х років ХХ століття російські скрипалі займали призові місця. У цьому велика заслуга таких відомих педагогів, послідовників Л.Ауера, як Д.М.Циганов, В.І.Шер, Ю.І. Янкелевич.

У панорамі виконавського мистецтва першої половини ХХ століття однією з найбільш яскравих постатей серед скрипалів-виконавців, з якого розпочалася нова ера скрипкового виконавства, є Давид Федорович Ойстрах. Яскравим талантом позначені також педагогічна та диригентська діяльність Д.Ф.Ойстраха. Серед його учнів – такі блискучі музиканти, як Ігор Ойстрах, Віктор Пікайзен, Олег Криса, Гідон Кремер, Ліана Ісакадзе, Валерій Климов, Ольга Пархоменко тощо. З ім'ям Д.Ойстраха справедливо пов'язують розквіт вітчизняної скрипкової школи. Його наслідували, його обожнювали, його грою, записаною технічними засобами й по теперішній час насолоджуються мільйони меломанів різних континентів, адже виконавській манері цього неперевершеного скрипаля притаманні «пластичність, класична ясність і

точність вислову; легкість техніки, кришталева чистота інтонації, витонченість, поєднання глибокого ліризму, простоти і задушевності з мужніми, вольовими засобами виразності» (І.М.Ямпольський) [4, с.6].

Одним з найяскравіших представників російської скрипкової школи з середини ХХ століття і до наших часів є Гідон Кремер. Початкову освіту здобув у Ризі, потім закінчив Московську консерваторію по класу скрипки у Д.Ф.Ойстраха. Музикант з 1965 р. активно займається концертною діяльністю. Г.Кремер лауреат Міжнародного конкурсу імені королеви Єлизавети в Брюсселі (1965), переможець Міжнародного конкурсу імені П.Чайковського (1970). Гідон Кремер – музикант інтелектуального, експериментаторського складу, який тяжіє до виконання сучасної музики й співробітництва з композиторами своєї епохи. Він став першим виконавцем ряду творів С.Губайдуліної, Е.Денисова, Г.Канчелі, А.Пярта, В.Сильвестрова, А.Г.Шнітке та інших. Йому присвячені «Fratres» Пярта, «Офферториум» С.Губайдуліної, симфонія для скрипки з оркестром «Widmung» В.Сильвестрова. Йому та його першій дружині, скрипальці Т.Грінденко присвячено «Concerto grosso № 1» А.Шнітке, «Tabula rasa» Пярта. Г.Кремер виступав в ансамблі з такими видатними музикантами, як М.Аргеріх, Г.Холлігер, Г.Шіфф, Ю.Башмет, М.Травневий та інші. Програми його концертів були присвячені, з одного боку, відродженню спадщини Артура Лур'є – російського «авангардиста» першого десятиліття ХХ ст., який згодом працював за рубежем, а з іншого боку – популяризації творчості знаменитого автора естрадних аргентинських танго Астора Пьяцолли.

І.С.Безродний (1930-1997) – відомий російський скрипаль, диригент та педагог. Грі на скрипці почав навчатися у Тбілісі у своїх батьків – педагогів-скрипалів. Закінчив Центральну музичну школу в Москві, Московську консерваторію (1953), аспірантуру в класі А.Ямпольського (1955). З 1948 р. виступав як соліст Московської філармонії. Після здобуття першої премії на Міжнародних конкурсах ім. Я.Кубелика в Празі (1949), ім. Й.-С.Баха в

Лейпцизі (1950) мав можливість багато гастролювати як соліст-виконавець у СРСР і за рубежом, більше 10 років грав у тріо з Д.Башкировим і М.Хоміцером [2].

Серед представник нової генерації скрипалів-виконавців – М. Савченко. У 1995 році він виступив на III Міжнародному конкурсі скрипалів імені Леопольда Моцарта в Німеччині, де, крім звання лауреата, одержав «Премію публіки» і чудовий інструмент – скрипку роботи французького майстра другої половини XVIII сторіччя. Через три роки ця скрипка звучала на XI Міжнародному конкурсі імені П. І. Чайковського, який приніс йому першу премію і Золоту медаль. Московська преса тоді відзначила його «справжній талант», «сильний характер», «справжню виконавську волю». Японська преса написала, що вперше за останні роки на конкурсі імені П.Чайковського з'явився видатний музикант, який звернув на себе увагу яскравим темпераментом, неповторним сприйняттям світу.

Всесвітньо визнані скрипкові виконавські школи І.Ваймана, Б.Л.Гутнікова, В.Співакова, Г.Жисліна, І.Безродного та виконавство їх відомих учнів С.Кравченка, М.Савченка, які й досі продовжують справу видатних музикантів минулого.

Великий внесок у розвиток скрипкової педагогіки України зробили випускник Варшавської консерваторії, один із засновників Київської скрипкової школи Іван Водольський, віртуози І.Котек, А.Колаковський, А.Чабан, П.Золотаренко, талановитий педагог О.Шевчик, який підготував цілу плеяду прекрасних скрипалів. Серед них – М.Сикард, М.Ерденко, М.Захаревич, Ю.Лясута, Д.Пекарський. Одним із фундаторів Київської професійної скрипкової школи став М.Г.Ерденко, видатний концертний виконавець та педагог. Новий етап розвитку київських скрипкових класів у післявоєнний період пов'язаний з творчістю педагогів О.Г.Манілова, П.М.Макаренка, професора О.Горохова, випускника Московської консерваторії по класу професорів Л.Цейтліна та А.Ямпольського, лауреата

міжнародних конкурсів у Будапешті, Лейпцігу, Празі, Брюсселі. Під керівництвом видатного скрипаля і диригента, професора, Народного артиста України, лауреата Шевченківської премії Богодара Которовича на кафедрі утворився колектив з найкращих педагогів та виконавців України: В. Козін, Заслужена артистка України О.Рівняк, викладачі Л.Овчаренко і Т.Мухіна (КССМШ ім. М.Лисенка), Заслужений артист України С.Шотт (концертмейстер театру опери та балету ім.Т.Шевченка), викладачі І.Андрієвський, Н.Сіваченко. Серед молодих педагогів – лауреати Міжнародних конкурсів М.Которович, В.Півненко і О.Шутко [1].

Становлення скрипкового виконавства в Одесі тісно пов'язане з діяльністю видатного громадського діяча та композитора П.П.Сокальського. Одним з перших педагогів в Одесі був відомий український скрипаль-віртуоз Павло Пустарнаков, а також Г.Фріман, Е.Млинарський, А.Фідельман, Р.Ступка, Й.Перман. П.С.Столярський, Віктор Пікайзен, учень Д.Ойстраха. Яскравим представником одеської скрипкової школи є відомий скрипаль Захар Брон, Сергій Кравченко вихованці музичної школи ім. П.Столярського в Одесі [2].

Велику історію має також і львівська скрипкова школа, адже смичкове виконавство на Львівщині своїми коріннями сягає в далеке минуле. У Львові працювали видатні скрипалі: Кароль Ліпінський, Єлисавета Щедрович-Ганкевичева, учениця Л.Ауера та О.Шевчика, Євген Перфецький І.Левицький, К.Гладилович, Є.Козулькевич.

Серед фундаторів Львівської скрипкової школи – професор Осип Москвичів, Олександра Деркач. Львівська скрипкова школа виконавства досягла значних успіхів і те, що світове музичне мистецтво пишається іменами О.Криси, Б.Которовича, О.Міхліна, Ю.Башмета, Л.Шутко, Ю.Корчинського є її великою заслугою. Діяльність українських педагогів-скрипалів була спрямована на створення нових педагогічних та методичних принципів навчання гри на скрипці.

Доходимо висновку, що діяльність видатних вітчизняних скрипалів спрямовувалась на розвиток різних форм та жанрів скрипкового виконавства, на створення досконалих методик навчання гри на скрипці, на закладення та розвиток ґрунтовних теоретичних основ, професійних засад, традицій вітчизняного скрипкового мистецтва.

Література

1. Академія музичної еліти України: Історія та сучасність: До 90-річчя Нац. муз. акад. України ім. П.І.Чайковського [авт. - упоряд.: А.П.Лащенко та ін.]. - К.: Муз. Україна, 2004. - 560 с.
2. Благовещенский И.П. Из истории скрипичной педагогики / И.П.Благовещенский. – Минск, 1980. – 80 с.
3. Раабен Л. История русского и советского скрипичного искусства / Л.Раабен. – Л., 1978. – 247 с.
4. Ямпольский И.М. Избранные исследования и статьи / И.М.Ямпольский. – М., 1985. – 134 с.